

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ КРАЇН КОНТИНЕНТАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'Ї

Загальнотеоретичне дослідження питань, пов'язаних з правовим регулюванням діяльності поліції країн континентальної правової сім'ї, має для українських фахівців важливе значення. Це обумовлюється необхідністю суттєвого реформування системи органів вітчизняної міліції з метою наближення до західноєвропейських стандартів у галузі захисту прав і свобод громадян та боротьби зі злочинністю.

Важливим етапом реформування органів внутрішніх справ у напрямку євроінтеграції є оновлення діючого національного законодавства щодо його зближення із законодавством Європейського Союзу (далі – ЄС), яке регламентує діяльність міліції України. Розроблення проєктів нормативно-правових актів, положення яких внесуть суттєві зміни у правовий статус української міліції, припускає необхідність проведення наукового дослідження нормативно-правової основи функціонування поліції, насамперед таких розвинених держав, як Франція, Німеччина, Польща. Такого роду завдання буде повністю відповідати положенням Концепції адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, схваленої постановою Кабінету Міністрів України від 16.08. 1999 року № 1496.

На сьогодні діяльність поліції у Франції, Німеччині, Польщі регулюється нормами, котрі закріплені в актах-документах як національного, так і міжнародного права. Відповідно, з позицій загальної теорії держави та права вивчати та аналізувати їх положення доцільно шляхом умовного виокремлення двох систем актів-документів нормативно-правового характеру: 1) систем актів національного законодавства (сфера внутрішньодержавного права); 2) систем актів міжнародного права (сфера міжнародного права). При цьому, як зазначають деякі науковці, між даними системами немає чіткого розмежування, вони знаходяться в діалектичній єдності [1, с. 176].

Аналіз численних українських та російських наукових розробок, присвячених висвітленню різноманітних аспектів правового регулювання діяльності поліції Франції, Німеччини, Польщі, дає підстави для висновку, що у більшості випадків увага зосереджується на загальному аналізі положень національних законодавчих (іноді – підзаконних) актів, які регламентують функціонування поліції зазначених держав (І. А. Горшенева, А. В. Губанов, Ю. І. Коваленко, Н. П. Матюхіна, В. І. Осадчий, М. П. Смирнов, О. В. Тюріна). Що стосується аналізу міжнародних актів-документів, котрі як і акти національного законодавства відпові-

дних країн регулюють діяльність поліції, то дослідженню їх положень на шпальтах наукових видань приділяється значно менше уваги (Я. Ю. Кондратьєв, М. Н. Курко, В. Г. Шемятников).

З огляду на зазначене, необхідно сказати, що висвітлення особливостей, притаманних нормативно-правовій базі функціонування поліції країн континентальної правової сім'ї, на сьогодні має ознаку актуальності не лише із суто наукової, а й з практичної точки зору, тобто відповідні результати і висновки можуть бути покладені в основу розробки проектів законодавчих нормативних актів, положення яких стосуються реформування міліції України.

Міжнародно-правові акти, що регламентують діяльність поліції країн континентальної правової сім'ї, різноманітні за формою, змістом, суб'єктом, порядком прийняття. Характеризуючи їх системою, слід зазначити, що умовно вона представлена трьома основними видами актів-документів, до яких відносяться акти регіональних співтовариств держав (ЄС), акти міжнародних організацій держав (Організація Об'єднаних Націй), а також багатосторонні угоди країн, положення яких регулюють питання, пов'язані з діяльністю органів поліції кожної з держав-учасниць договору.

При цьому особливий інтерес представляє дослідження актів-документів, які діють в межах найбільш розвиненого в світі регіонального співтовариства держав – ЄС. Річ у тім, що останнім часом в юридичній літературі набуває розповсюдження точка зору, відповідно до якої в межах регіональних співтовариств держав (зокрема ЄС) сформувався новий, особливий різновид права. Так, приміром Ю. А. Тихомиров пропонує називати зазначене право «міждержавним правом» [2, с. 240]. За своєю природою воно ближче до міжнародного права, однак має специфічні риси схожості з внутрішньодержавним правом [3, с. 132].

Головна особливість зазначеного різновиду права полягає у тому, що його основним джерелом є установчі договори, головним чином Маастрихтський договір (Договір про Європейський Союз) 1992 року. Іноді в науковій літературі можна зустріти точку зору, відповідно до якої установчий договір про створення ЄС називають «первинним джерелом права» [4, с. 145]. Норми даного документа мають специфічну властивість, яка відрізняє їх від норм міжнародного права, – однакову юридичну силу на всій території ЄС (до якого входять більшість країн континентальної правової сім'ї, в тому числі Франція, Німеччина, Польща). Крім того, їх положення застосовуються на території держав-учасниць ЄС повністю та не потребують трансформації в національний закон [2, с. 141].

Договір про створення Європейського Союзу та Амстердамський договір, який вніс до нього доповнення, є найважливішими нормативними актами «міждержавного права», які регулюють

окремі аспекти функціонування поліції у Франції, Німеччині, Польщі. Розділ VI даного документа має назву «Положення про поліцейське та судове співробітництво по кримінальним справам». У ст. 29 даного розділу визначено, що стратегічною метою діяльності поліції держав-учасниць ЄС є забезпечення високого рівня захисту і безпеки громадян на території, де вони проживають. Для забезпечення зазначеного поліція країн повинна спільними силами боротися з будь-якими проявами організованої злочинності, тероризмом, торгівлею людьми, незаконним наркотичним бізнесом, торгівлею зброєю, корупцією та шахрайством. Особливу важливість положень даного акту підкреслює також те, що ефективне співробітництво у сфері внутрішніх справ виступає гарантом розвитку ЄС як зони свободи, безпеки та справедливості в світі [5, с. 25].

Стаття 30 Маастрихтського договору визначає концептуальні засади спільних дій країн-учасниць в області поліцейського співробітництва. Зокрема, в статті йдеться про координаційну діяльність окремого міждержавного органу – Європейського поліцейського відомства (далі – Європол), яке відповідно до своїх завдань зобов'язане регулювати поточне співробітництво між поліцейськими службами держав-членів у сфері попередження, розкриття та розслідування злочинів. Основними напрямками такого співробітництва виступають:

- оперативне співробітництво поліцій держав ЄС з метою виявлення, розкриття та розслідування кримінальних злочинів;
- збір, зберігання, обробка, аналіз та обмін інформацією стосовно сумнівних фінансових операцій;
- реалізація спільних ініціатив щодо навчання, обміну, тимчасового відрядження співробітників поліцій країн-учасниць і використання устаткування;
- загальна оцінка спеціальних методів розслідування, пов'язаних з розкриттям форм організованої злочинності тощо.

Конвенція про заснування Європолу була підписана в 1995 р. і вступила в силу 1 липня 1999 року [6, с. 245].

Крім наявності установчих договорів, «міждержавне» право втілюється у наявності специфічного різновиду правових актів. Слід зазначити, що родова назва таких актів юридичною наукою остаточно ще не визначена, тому ми пропонуємо називати такі акти «міждержавними» або актами «міждержавного права». Вони діють лише в межах зазначеного співтовариства.

Відповідно до ст. 249 Маастрихтського договору, акти «міждержавного» права мають форму директив, регламентів, рішень і рекомендацій. Директиви і рекомендації вимагають від адресата прийняття заходів, необхідних для досягнення цілей співтовариства, встановлюють завдання, які підлягають вирішенню в конкретні строки. Форми і засоби їх вирішення визначає держава-член. Рег-

ламенти і рішення мають загальне значення та безпосередньо застосовуються в кожній країні Союзу у всіх своїх елементах.

Зазначені документи мають рекомендаційний характер і містять правові стандарти, які повністю або частково сприймаються державами в процесі правотворчої діяльності. Приміром, в рамках ЄС діє окремих *Європейський кодекс поліцейської етики*, на підставі якого низка європейських держав реформують національну поліцію [7, с. 130]. Концептуальні засади реформування МВС України безпосередньо ґрунтуються на положеннях даного кодексу, що має суттєве значення для нашої країни в контексті розвитку та зміцнення передових європейських демократичних ідей та цінностей в нашій державі.

Норми аналізованих міждержавних актів, які безпосередньо регулюють сферу діяльності поліції, мають юридичну природу, котра не співпадає з природою міжнародного права. Ця обставина зумовлює необхідність з'ясування питання стосовно їх приналежності до таких систем права, як внутрішньодержавне та міжнародне. В. Г. Шемятников пропонує відносити акти зазначеного міждержавного права до особливої системи законодавства, яка має назву «інтеграційне» законодавство [6, с. 247]. Але на сьогодні дане твердження залишається дискусійним.

Дослідження нормативно-правової основи діяльності поліції країн континентальної правової сім'ї припускає, що відповідні нормативні міждержавні акти мають лише притаманні їм особливості, аналіз котрих дає підстави зробити наступні висновки:

1. На сьогодні потребує уточнення та подальшого наукового обґрунтування питання щодо визначення приналежності актів ЄС, які регламентують діяльність поліції країн континентальної правової сім'ї, до «системи національного права» чи до «системи міжнародного права». На нашу думку, їх необхідно віднести до нового виду права – «міждержавного».

2. Дискусійним залишається питання щодо джерел «міждержавного» права. Аналізуючи юридичні властивості основних актів ЄС та відповідні праці науковців, можна припустити, що основним джерелом «міждержавного» права є установчі договори ЄС, окремі положення котрих безпосередньо стосуються діяльності поліцейських органів і служб країн-учасниць ЄС.

3. На думку автора, Україні як державі, котра претендує на членство в ЄС, необхідно виважено підходити до оновлення законодавства, що регламентує діяльність української міліції. Даний процес припускає врахування положень актів ЄС, котрі мають подібний предмет правового регулювання. Зміна правового статусу вітчизняної міліції повинна відбуватись у напрямку його оптимізації на кшталт поліції таких держав, як Франція, Німеччина, Польща.

Список літератури: 1. Михайлик А. Г. Правовое регулирование внешнеэкономической деятельности государства (Историко-теоретический и сравнительно-правовой анализ): дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01. С-Пб., 2004. 2. Тихомиров Ю. А. Курс сравнительного правоведения. М., 1996. 3. Шульга А. М. Основы теории государства и права. Краткое учебное пособие. Х., 2006. 4. Дейвис К. Право Европейского Союза: пер. со 2-го англ. изд. К., 2005. 5. Курко М. Н. Организационно-правовые основы спільної політики України та Європейського Союзу у сфері юстиції та внутрішніх справ // Право і безпека. 2004 / 3 3. 6. Шемятников В. Г. Европейская интеграция. Учебное пособие. М., 2003. 7. Політичний вимір діяльності МВС України (відповідь на виклики XXI століття) / За ред. Ю. І. Римаренка, Я. Ю. Кондратьєва. К., 2003.

Надійшла до редакції 30.03.07

І. В. Ковальова

СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВА ТА МОРАЛЬНОСТІ У ПОГЛЯДАХ М. К. РЕННЕНКАМПФА

Усвідомлення права у його взаємозв'язку із моральністю є одвічною темою світової юридичної думки. Питання ступеня самостійності та взаємозалежності вказаних нормативно-ціннісних соціальних регуляторів, критеріїв їх розрізнення, втілення моральних імперативів у праві завжди привертало до себе увагу представників різних наукових напрямків та концепцій праворозуміння. Сучасний стан розвитку права, його інтернаціоналізація та гуманізація актуалізують вказану проблематику, вона потребує цілеспрямованого концептуального вивчення. Разом з тим слід зазначити, що дослідження співвідношення права і моральності в умовах сьогодення вимагає комплексного підходу, воно буде неповним без звернення до відповідного історичного досвіду.

Метою даної статті є розкриття взаємодії та взаємозв'язку права і моральності через призму переконань М. К. Ренненкампфа, видатного українського правознавця другої половини XIX ст., на тлі поглядів інших відомих науковців – попередників автора (Гроція, Пуффендорфа, Томазія, Канта).

Даному питанню присвячена робота М. К. Ренненкампфа «Про право і моральність та їх взаємне відношення» (1859 р.). Автор наголошує на тому, що розрізняти ці соціальні явища почали лише із XVII ст., а до цього часу як у науці, так і у позитивному праві було змішання цих сфер. Моральні обов'язки ставилися поряд із вимогами права; до них обох застосовувалися однакові примусові засоби і, як наслідок, – моральна діяльність втратила свою позитивну якість – чистоту мотиву. Подібне змішання призвело до великих зловживань в історії людства. Усе це, за його думкою, спонукало філософів, правознавців віднайти між правом та моральністю ту межу, яка б дала можливість відокремити ці сфери одна від одної [1, с. 16].

Першим, хто, за думкою М. Ренненкампфа, це зробив, був Гроцій Гуго де Гроот (1583–1645). Гроцій вважав, що предметом